

Mehmed Mujezinović

Diplome kaligrafa Islamovića u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu

U islamskoj umjetnosti posebno i značajno mjesto pripada kaligrafiji arapskog pisma. Pored opće potrebe ukrašavanja i prepisivanja knjiga, što je naročito aktualno do pojave štampe, kaligrafija dolazi do svog izražaja i u raznim drugim oblicima. Tu je prije svega ukrašavanje kaligrafijom ploha i kamenih portala značajnijih sakralnih i drugih zdanja. Posebna pažnja se zatim poklanjala ispisivanju i klesanju kamenih ploča postavljenih na najistaknutijem mjestu, obično nad portalom, a koje ploče sadrže podatke o vremenu podizanja i osnivačima pojedinih objekata. Osobito su pak brojni epitafi na nišanima koje kaligrafi izvode u raznim varijantama arapskog pisma. Kaligrafi se bave i izradom levhi (kraći tekstovi sa ukrasima rađeni na papiru, drvetu i dr.) koje služe kao dekor zidnih ploha unutrašnjosti građevina. I pojedini dokumenti kaligrafski su ispisivani i ukrašavani kao na primjer vakufname (zakladnice), idžazetname (diplome) i dr. Kaligrafski izvedeni razni prigodni tekstovi prisutni su često i na raznim zanatskim rukotvorinama.

Zbog svega spomenutog arapska kaligrafija se gajila i izučavala kao posebna disciplina. Svaki kaligraf-hattat nakon što bi se osposobio u pojedinim vrstama-varijantama pisma dobio bi za to od svog učitelja i posebnu diplomu, koju bi kaligrafski izradio i ukrašio sam učenik kojemu se ona izdaje. I u našim krajevima i danas su prisutna brojna djela poznatih i nepoznatih naših hattata, a ponegdje nailazimo i na diplome tih naših majstora kaligrafije. Taj materijal zaslužuje i posebnu studiju.

Ovdje ćemo se pak ograničiti na našeg poznatog sarajevskog kaligrafa Islamovića Hafiz-Husejin-Rakim-efendiju¹⁾ s kraja XIX. vijeka,

1. Islamović je rođen 1839. godine u Sarajevu gdje je dobio prvo obrazovanje najprije kod muderisa Tahir ef., a zatim u Gazi Husrev-begovoj medresi kod poznatog muftije Mustafa Hilmi ef. Hadžiomerovića Krajišnika. Arapsku kaligrafiju započeo je izučavati kod tadašnjeg poznatog sarajevskog hattata Abdulah Ajni ef. Häsagića (umro 1872.), a specijalizaciju u kaligrafiji nastavlja u Carigradu. Vrativši se u domovinu iza 1867. g. Islamović radi kao samostalan kaligraf podučavajući i druge toj

koji je u svrhu specijalizacije u kaligrafiji proveo više godina i u Carigradu, gdje je izradio četiri diplome za kaligrafiju koje se danas čuvaju u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu, a od kojih su osobito dvije majstorski izrađene, pa o njima ovdje želimo detaljnije progovoriti.

Sve kaligrfske diplome, obzirom na raspored teksta, iako različite po sadržaju, rađene su standardno i jednoobrazno. Prije svega na početku diplome je kraći tekst, koji treba da pokaže domet kaligrfske vještine dotičnog kaligrafa kojem se diploma izdaje. To su uglavnom pojedine kraće rečenice iz Kur'ana, hadisa ili pak koja druga mudra izreka. Ispod toga su, većinom u krugovima, tekstovi kojima učitelj izdaje odobrenje kaligrafu da može samostalno raditi i druge podučavati u kaligrafiji. Tu su spomenuta redovno imena učitelja uz datum izdavanja diplome. Svi navedeni tekstovi su uokvireni raznim ornamentima u više boja. Naročito su zastupljeni biljni ornamenti: ruže, selvijske i dr. Diplome su rađene na boljem papiru i potom uramljene u drvene okvire (također ornamentirane) sa staklima.

Spomenute dvije s umjetničke strane izvanredno uspjele Islamovića diplome imaju istu veličinu 27 x 37 cm, izrađene na debljem boljem papiru, bogato su ukrašene ružama i raznim cvjetićima kao i geometrijskim ornamentima. Sve je izvedeno u više boja koje djeluju ugodno i svježije kao da su istom izrađene. Diplome imaju i drvene također ornamentirane ostakljene okvire.

Jedna od tih diploma nosi datum 9. džumadel-ahira 1284. (8. oktobar 1867.) godine, a na njoj su ispisani tekstovi na arapskom jeziku koji u prijevodu glase:

»Uime Alaha, općeg dobročinitelja, milostivog. Božji poslanik, neka je na njegov blagoslov i spas, rekao je: Ko sa Besmelom izgovori riječi: snaga i moć pripadaju samo Uzvišenom Allahu, Allah će takvog spasiti od sedamdeset raznih nevolja, brige, tuge i karanja. Istinu je rekao Božji poslanik«.

Ispod toga su u dva kruga slijedeći tekstovi (u prijevodu):

»Uz spominjanje Milostivog Allaha i uz Njegov blagoslov dozvoljavam i odobravam autoru (pisaru) ovih redaka Sejjid-Husejin-Rakim-efendiji, neka dugo poživi, da može izdavati ketebe. Sejjid Muhamed Hulusi, 9. džumadel-ahira 1284. (8. X. 1867.).

U drugom krugu:

»Bože, koji si podučio čovjeka peru, pouči nas onome što mi ne znamo. Ovim izdajem odobrenje (idžazet) piscu ovih redaka Sejjid-

vještini. Tako su između ostalih pred njim kaligrafiju učili kaligrafi: Behaudin ef. Sikirić, Akif. ef. Hadžihusejinović-Muvekit, Hafiz Sulejman ef. Čučak i Hadži Hafiz Mustafa ef. Čadordžija.

Islamović je 1895. godine umro u Anadoliji na povratku s putovanja u Hidžaz u svrhu obavljanja hadža.

O Islamoviću kao glasovitom kaligrafu napisao je h. Mehmed Handžić posebni rad u »Novom Beharu« god. XII (1938-9), br. 20-21, str. 237—238. Njegovo ime uz kratke biografske podatke uvršteno je i u Enciklopediji likovnih umjetnosti, Zagreb 1964, sv. 3, str. 10, a obradio ga je i Đ. Mazalić u Leksikonu umjetnika BiH, Sarajevo 1960., str. 61.

-Hafiz-Husejin-Rakim-efendija, neka je dugo živ, neka mu se znanje uveća i neka postigne sreću ovog i budućeg svijeta. Sejjid Muhamed Ševki, učenik Mehmed Hulusije.«

Sadržaj druge Islamovićeve, isto tako bogato ornamentirane, diplome u prijevodu glasi:

»Blagodat je za vjernika nalaziti se u društvu gdje se čini dobro. Božji poslanik, neka je na njega spas i milost, rekao je: »Ko u ime Allaha lijepo ispiše Bismelu, njemu Allah prašta grijeha. Istinu je rekao Poslanik.«

Ispod toga u dva kruga su slijedeći zapisi i potpisi:

»U ime Boga, općeg dobročinitelja, milostivog. Hvala Stvoritelju nebesa, zemlje i svih svjetova. Neka je blagoslov na Muhameda, njegov rod i sve njegovo društvo. Dozvoljavam i dajem idžazet za ketebu kaligrafu, piscu ovih redaka Hafiz-Husejn-Rakim-efendiji, neka ga Bog poživi i poveća njegovo znanje! Griješni Sejjid Muhamed Tevfik, neka su mu oprošteni grijesi! Godine 1284.« (1867.).

»U ime Boga, općeg dobročinitelja, milostivog! Hvala Bogu, Stvoritelju Levha i Kalema, koji je čovjeka podučio onome što on nije znao i neka je blagosloven mir na Muhameda, vlasnika znanja i plemenitosti! Ovim dozvoljavam da pisar ovih tekstova Mevlana-Hafiz-Husejn-Rakim-efendija može davati ketebe na način kako je to već od davnina uobičajeno. Siromah Jahja Hilmi, neka su mu oprošteni grijesi! Godine 1284. po hidžri.« (1867.).

Ove dvije diplome izdate su Islamoviću za pismo *s u l u s i n e s h*, dok su druge dvije diplome za pismo *t a l i k*, a potpisane su od strane Ali Hajdara, Hafidi Melek paše, Samije, H. Zekije i Muhamed Arifa. Diplome za talik jednostavnije su obrade i s manje ukrasa.

Da je Islamović zaista bio vrstan hattat potvrđuju nam i vanredno lijepo izvedeni kaligrafski zapisi koji još i danas ukrašavaju zidove unutrašnjosti Gazi-Husrev-begove džamije u Sarajevu. Naime kada je 1884./1885. godine vršeno bojenje i ukrašavanje Begove džamije, Islamović je angažiran da izradi sve potrebne odgovarajuće kaligrafske dekoracije na ovom velikom objektu, što je on s potpunim uspjehom izveo.

Istina, ovi su zapisi vremenom djelomično oštećeni, a pogotovu oni u kupolama zbog čađi i patine gotovo i nečitki, tako da su ove kaligrafske dekoracije mnogo izgubile od svoje ljepote i svježine. Međutim u arhivi Vakufske uprave za Bosnu i Hercegovinu pronašli smo i uzorke gdje je Islamović na dva arka papira običnog formata kaligrafski ispisao sve odgovarajuće tekstove u odgovarajućoj vrsti pisma i onom obliku kako oni treba da budu izvedeni na objektu.

Na uzorku je na Tabli I ispod imena Husejn sitno ispisana i hidž. 1303. (1885.) godina, a koja se također vidi i na istom zapisu iznad mahfila u samoj džamiji. I sami uzorci pokazuju da je Islamović bio pravi umjetnik u arapskoj kaligrafiji.

SUMMARY

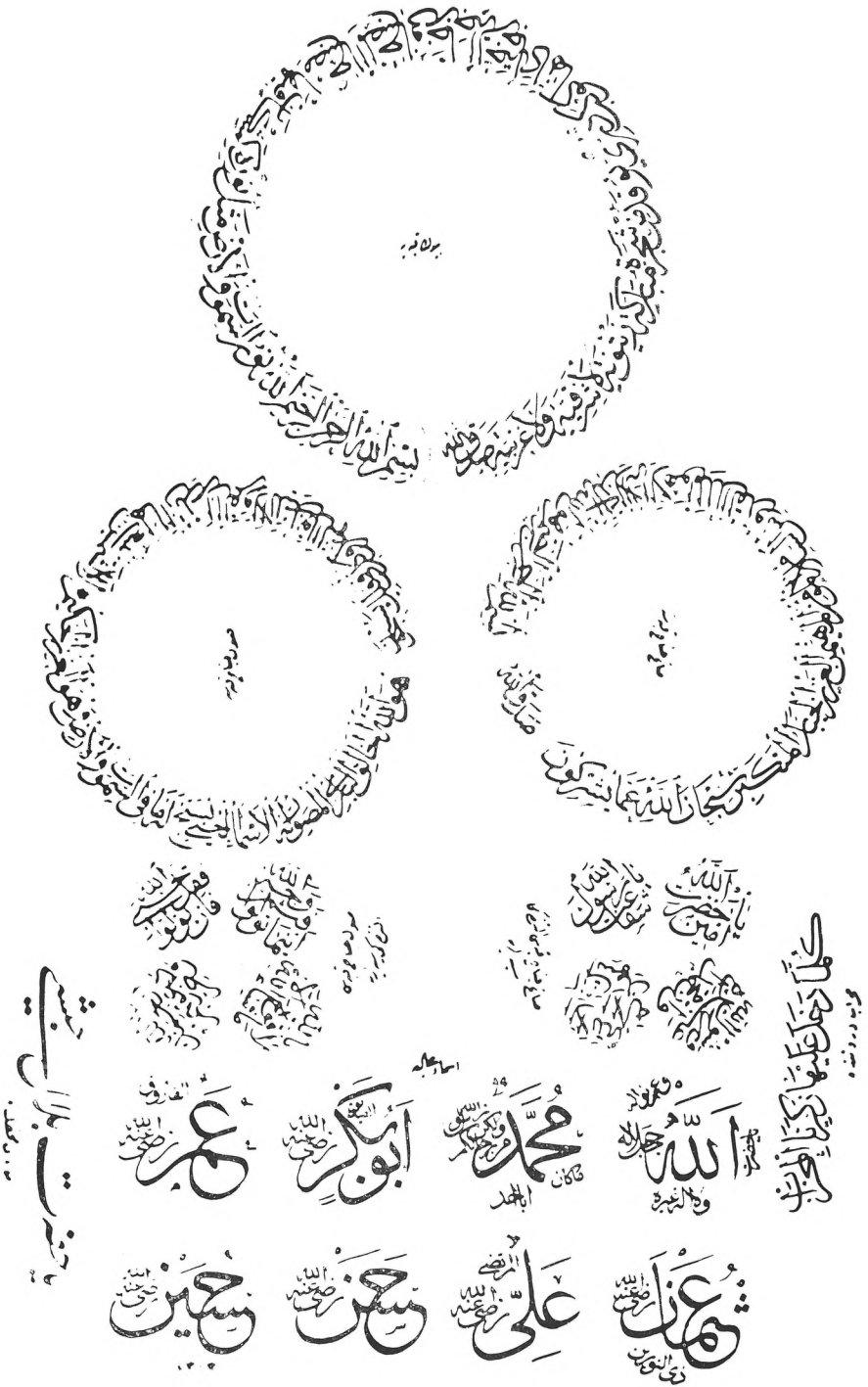
Diplomas in calligraphy of calligrapher Islamović in Gazi Husrev-bey's Library in Sarajevo

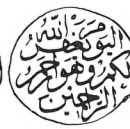
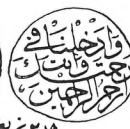
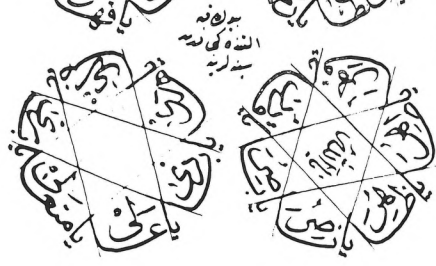
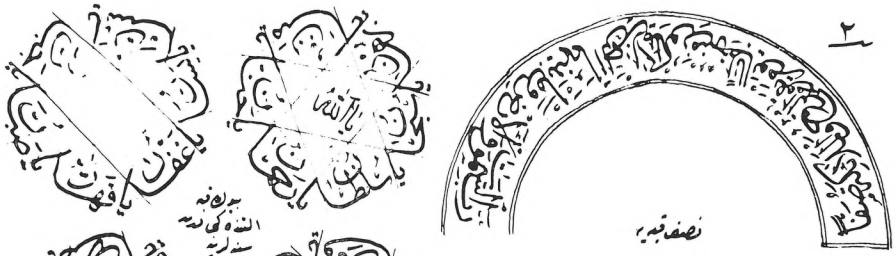
Hafiz Husejin Rakim Islamović was born in Sarajevo 1839 and was renowned as one of the most skilled calligrapher of his time in our country. To make himself perfect in calligraphy he stayed several years in Istambul where he got four diplomas in various kinds of calligraphy. These diplomas are now in Gazi Husrev-beu's Library in Sarajevo. The author of the article describes Islamović's diplomas, and after that the calligraphic decorations which Islamović worked out on the inside walls of Gazi Husrev-bey's mosque 1884/85 and which can be seen to this day.

Legende uz ilustracije:

- Tab. I Kaligrafske dekoracije u Gazi Husrev-begovoj džamiji. Rad kaligrafa Islamovića.
- Tab. II Kaligrafske dekoracije u Gazi Husrev-begovoj džamiji. Rad kaligrafa Islamovića.
- Tab. III Diploma kaligrafa Islamovića.

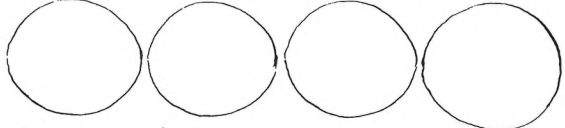
TAB. I

بویجه نیک قرصه نمودند
مکملند اولینشده بیست و نه
باز بدو مانه

جمیع شریف در صوره اوله بر عهد بویجه نیکه نود و نه

جمیع شریفک شب در مقصود له ناظر اولونه ایستوده بویجه بر برایت کریم بر اولونه
باز بدو مانه نفاستل نفسیه طوله عهد اوله فرزندله یازوس قشای بیست و نه

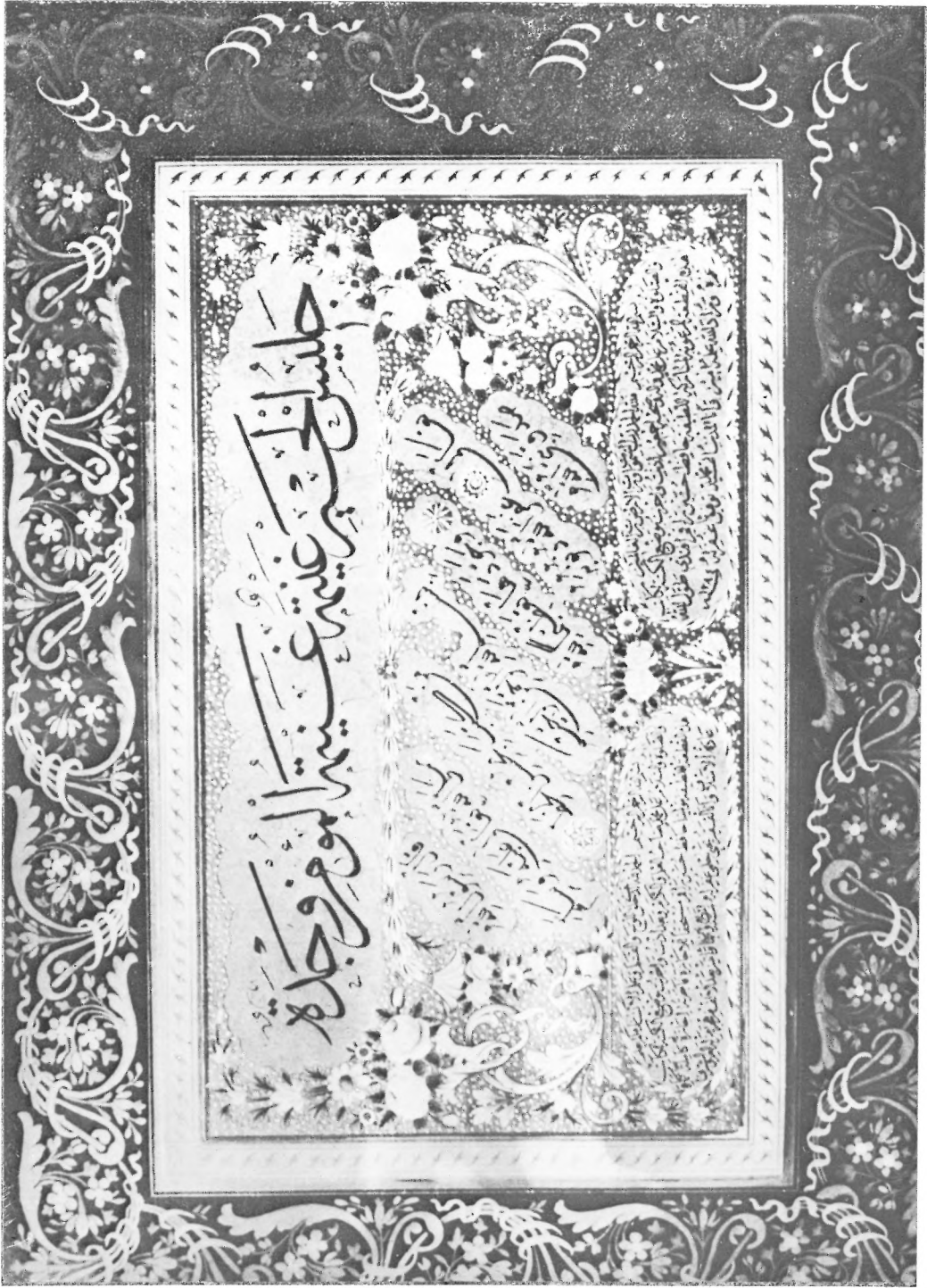

قَدْ كَرِهَ اللَّهُ لَكَ ذِكْرَهُ وَهُوَ ظَلِمٌ لِنَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ الْحَكِيمُ
محمد باک بالونه

فَإِنْ أَقْضَيْتَ الضَّلُوفَ فَارْكَرُوا إِلَيْهَا مَا وَعَدُوا
قشای بیست و نه
إِنَّ الصَّلَاةَ لَكُنَّ عَلَىٰ تِلْكَ الْأُمَّةِ قَدِيمًا لَمَّا تَوَقَّفُوا
صول مقصودله اوله مانه

TAB. III